

ПРЕДМЕТИ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ



ІСТОРІЯ

У 2017/2018 навчальному році чинними будуть оновлені програми для учнів 5—9 класів: «Історія України. Всесвітня історія. 5—9 класи», затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804; для учнів 10—11 класів: програми, затверджені наказом Міністерства від 14.07.2016 р. № 826.

Загальноосвітні навчальні заклади можуть також обрати для пілотування програму інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ. 10—11 класи».

Програми розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України за посиланнями: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html>; <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>

У 2017 р. програми для 5—9 класів були оновлені з урахуванням положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016 р.) і результатів громадського обговорення на сайті EdEra. Метою оновлення було запропонувати стратегію прогресу в навчанні через формування предметних умінь і визначених Концепцією ключових компетентностей. Для цього програми перебудовано на основі результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць як сукупності знанневого, смислового й діяльнісного компонентів. Зміст історичної освіти в оновлених програмах виступає не як самоціль, а як інструмент для досягнення результатів, що забезпечують формування життєво важливих навичок.

Оновлене формулювання мети загальної історичної освіти й компетентнісний потенціал предмета викладено в пояснювальній записці до програм. При організації навчальної діяльності вчитель/вчителька має дбати насамперед про розвиток історичного мислення учнів/учениць. Вимоги щодо знання фактологічного матеріалу (дат, імен, подій, термінів) підпорядковано формуванню низки життєво важливих компетенцій. Вилучено обов'язкові теми програмних

занять, які обмежували самостійність учителя/вчительки в доборі матеріалу із джерел, методів і прийомів навчання. Натомість запропоновано орієнтовну тематику практичних і творчих робіт із зазначенням, що вони є невід'ємною частиною навчання історії в сучасній школі та можуть відбуватися в різних формах, зокрема практичних (лабораторно-практичних) занять.

Напрямок для оновлення програм задавали інтегровані надпредметні змістові лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність». Ці змістові лінії відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються в процесі навчання й виховання учнів/учениць; інтегровані змістові лінії співвідносяться з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня/учениці, що визначають його/її поведінку в життєвих ситуаціях.

Програми передбачають реалізацію й міжпредметних змістових ліній. Змістова лінія «Культурна самосвідомість» спрямована на розвиток школяра/школярки як особистості, яка розуміє роль культури у формуванні мислення, усвідомлює зміни різних культур упродовж історії, має уявлення про різноманіття культур та їх особливості, цінує свою культуру й культурну багатоманітність світу. Під час вивчення питань, що належать до змістової лінії «Інформаційне середовище», головною метою є зростання учня/учениці як людини, яка сприймає та розуміє навколишнє інформаційне середовище, здатна його критично аналізувати, а також діяти в ньому відповідно до своїх цілей і усталеної в суспільстві комунікативної етики. Змістова лінія «Цінності й моральність» спрямована на формування учня/учениці як морально повноцінної людини, яка знає загальновизнані правила поведінки, дотримується їх у школі й поза школою, не байдужа до нехтування ними та за потреби реагує на це відповідно до можливостей.

Ефективній реалізації міжпредметних змістових ліній сприятимуть внесені в програми відомості про можливі в межах кожної теми міжпредметні зв'язки. Навчання за змістовими лініями реалізується через актуалізацію відповідних знанневих, діяльнісних та оцінно-ціннісних компонентів, творчу роботу при міжпредметній і внутрішньопредметній інтеграції, позакласну роботу й роботу гуртків за інтересами, участь у загальнонаціональних учнівських конкурсах.

Концепція реформування середньої освіти й оновлені навчальні програми орієнтують учасників освітнього процесу на результат. У зв'язку із цим учителю/вчительці надають широкі можливості

самостійно планувати навчальну роботу з учнями/ученицями як за змістом, так і за видами. Орієнтуючись на результати навчально-пізнавальної діяльності (що акцентують на зв'язку знанневого, смислового й діяльнісного компонентів), учитель/вчителька має самостійно розподілити навчальний час за розділами програм. При цьому потрібно подбати про збереження повноти завдань розділу, визначених як очікувані результати навчання.

Перелік історичних сюжетів у змісті кожного розділу програми не розділено на окремі заняття. Тому формулювання тематики уроків у межах розділів є також компетенцією вчителя/вчительки. Формулюючи назву теми й перелік питань до кожного заняття, учителю/вчительці слід урахувувати наявні в школі умови організації навчального процесу, пізнавальні інтереси й можливості учнів/учениць класу, а також власне бачення змісту розділу та підходів до його викладання.

Обов'язковою складовою кожного розділу програми є практичні роботи. Вони можуть бути як окремими вправами на частині уроку, так і спеціальними лабораторно-практичними заняттями. Учитель/вчителька самостійно визначає форму, зміст і тривалість практичних робіт, орієнтуючись на визначені в розділах програми результати навчально-пізнавальної діяльності та подані до кожного з них орієнтовні завдання. Запропоновані в програмі завдання для практичних і творчих робіт (а в деяких випадках — ще й рекомендований перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи) не обмежують право вчителя/вчительки на вибір чи залучення інших джерел і пізнавальних завдань, диференціацію завдань за рівнем складності, виконання учнями/ученицями практичних робіт не лише в класі, а й удома (із презентацією результатів на занятті).

Для підвищення ефективності навчання (зокрема доцільного розподілу навчального часу) рекомендуємо синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії. В оновлених програмах для 7—9 класів рекомендовану послідовність роботи над проблематикою історії України та всесвітньої історії за розділами наведено в таблиці наприкінці пояснювальної записки, а також у записках перед програмою для кожного конкретного класу. У програмах для 10—11 класів учитель/вчителька може визначити послідовність такої роботи самостійно. Синхронізація вивчення історії України та всесвітньої історії — один зі способів забезпечити баланс між обсягом навчальних цілей у їх часовому вимірі та обсягом виділеного на вивчення цих предметів навчального часу.

У змістовому плані програми для 7—9 класів суттєво розвантажено. Відібрано відповідні до віку учнів/учениць навчальні

досягнення, частину з них сформульовано заново, декілька тем об'єднано. Відтак учні/учениці зможуть здобути знання (базові відомості), розуміння (ключові ідеї/поняття) і вміння (тобто дії, що забезпечують систематизацію, застосування й поглиблення знань і розумінь) на основі опрацювання менших обсягів інформації. Зміст програми інтегрованого курсу для 6 класу переформатовано на основі цивілізаційного підходу до розуміння історії Стародавнього світу, що дало змогу інтегрувати навчальний матеріал навколо поняття європейської цивілізації, формування якої розгорталося й на теренах України.

Програма «Вступ до історії» для учнів/учениць 5 класу створена так, щоб найкраще врахувати призначення пропедевтичного навчання: підготувати школярів/школярок до сприйняття історії як важливої складової інтелектуального життя сучасного суспільства. Головні завдання цього курсу: а) формування уявлень і початкових знань учнів/учениць про історію як галузь людських знань, як науку, що має свій предмет вивчення та свої методи дослідження; б) розвитку у школярів/школярок інтересу до предмета та мотивації до його вивчення; в) формування первинних уявлень про структуру та зміст історії України. «Вступ до історії» укладено так, щоб у навчальній роботі вчитель/вчителька міг/могла надалі використовувати наявні підручники й водночас мав/мала можливість залучати інформацію з інших джерел. Учителю/вчительці надано широкі можливості для самостійного наповнення навчальної роботи змістом відповідно до національного й локального вимірів, для вибору форм і методів роботи. За потреби він/вона може навіть змінити порядок розділів програми, використовувати як пряму, так і зворотню хронологію, планувати вивчення інших (не тільки визначених у програмі) історичних осіб, подій, пам'яток з акцентом на історії України.

У зв'язку з внесеними в навчальні програми змінами наголошуємо, що вчитель/вчителька здійснює календарне й поурочне планування в довільній формі (у друкованому або електронному вигляді). Він/вона самостійно визначає формат, обсяг, структуру, зміст і оформлення календарних планів і поурочних планів-конспектів. Академічна свобода вчителя/вчительки так само передбачає вільний вибір форм організації навчально-виховного процесу, способів навчальної взаємодії, методів, прийомів і засобів реалізації змісту освіти.

Вчитель/вчителька може дотримуватися запропонованої програмою стратегії навчання історії або вибудувати власний алгоритм роботи з учнями/ученицями конкретного класу, зокрема, акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах змінити

послідовність вивчення матеріалу в межах розділів, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо. Ці зміни вчитель/учителька має відобразити в робочій програмі, яку може укласти за зразком програм, що затверджені Міністерством. Перепланування допустиме за умови збереження вчителем/учителькою орієнтації на вимоги чинних програм щодо очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць. Створена вчителем/учителькою робоча програма набуває чинності після розгляду педагогічною радою та затвердженням керівником навчального закладу.

У 2017/2018 навчальному році загальноосвітні навчальні заклади можуть долучитися до пілотування в 10 класах інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ». Для цього потрібні згода учнів/учениць та їхніх батьків, відповідне рішення педагогічної ради навчального закладу, а також затвердження навчального плану школи (якщо це передбачено) відповідним органом управління освітою.

Викладання у шкільних навчальних курсах з історії проблематики геноцидів, учинених у ХХ ст. сталінським і гітлерівським режимами — Голодомору 1932—1933 рр., Голокосту, Депортації кримськотатарського народу — має проводитися з перспективи виховання в учнів/учениць поваги до людських цінностей та формування ключових освітніх компетентностей, передусім соціальної та громадянської, ініціативності.

Ураховуючи наближення 85-ї річниці Голодомору 1932—1933 рр. — геноциду українського народу, особливу увагу слід приділити набуттю учнями/ученицями конкретно-історичних знань та осмисленню обставин виникнення, перебігу та наслідків сталінської політики творення голоду. При цьому історія трагедії українського народу має вписуватися в ширший історичний та порівняльний аспекти. Важливим є також поєднання класних та позакласних заходів для активізації потенціалу педагогіки партнерства, поєднання зусиль учителів, батьків і дітей для кращого осмислення й передачі пам'яті про голод-геноцид із погляду виховання усвідомлення цінності власної держави, демократичних свобод, а також соціальної активності та відповідальності.

У поточному навчальному році загальноосвітні навчальні заклади можуть обрати для пілотування програму курсу за вибором для учнів/учениць 10 класу «Голодомор 1932—1933 років в Україні: історія, уроки на майбутнє», схвалену Міністерством. Навчальні заклади у 2017/2018 навчальному році також можуть долучитися до Всеукраїнського конкурсу учнівських робіт імені Лідії Коваленко і Володимира Маняка, що буде проведено Українським науково-дослідним та освітнім центром вивчення Голодомору (НРЕС in Ukraine)